

اخلاق مواجهه با دشمن

www.ketab.ir

محمد حسین وفائیان

۱۳۹۹

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

- سرشناسه : وفائیان، محمدحسین، ۱۳۶۵-
عنوان و نام پدیدآور : اخلاق مواجهه با دشمن / نویسنده محمدحسین وفائیان ؛ [برای] بنیاد نهج البلاغه.
مشخصات نشر : تهران : بنیاد نهج البلاغه، انتشارات، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری : ۳۵۲ ص.؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.
فروست : سلسله انتشارات بنیاد نهج البلاغه؛ ۲۱۴. سلسله کتاب‌های اخلاق در نهج البلاغه؛ ۳.
شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۶۱۷۰-۵۲-۹
وضعیت فهرست‌نویسی : فیا
یادداشت : کتابخانه.
موضوع : علی بن ابی طالب؛ امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. -- دیدگاه درباره دشمنان
موضوع : - Views on enemies ۶۶۱-Ali ibn Abi-talib, Imam I, 600-
موضوع : علی بن ابی طالب؛ امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه -- نقد و تفسیر
موضوع : Ali ibn Abi-talib, Imam I. Nahjol - Balaghah -- Criticism and interpretation
موضوع : دشمنان -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
موضوع : Enemies -- Religious aspects -- Islam
موضوع : اخلاق و سیاست -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
موضوع : Political ethics-- Religious aspects-- Islam
شناسه افزوده : بنیاد نهج البلاغه
رده بندی کنگره : BP3809
رده بندی دیویی : ۲۹۷/۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی : ۷۳۵۶۳۲۲
وضعیت رکورد : فیا

اخلاق در پرتو سخنان امام علی

دفتر سوم: اخلاق مواجهه با دشمن

نویسنده: محمدحسین وفائیان

ناشر: بنیاد نهج البلاغه، پژوهش‌های دانشگاه

سلسله انتشارات (فروست): ۲۱۴

نوبت چاپ: چاپ نخست، زمستان ۱۳۹۹

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۱۷۰-۵۲-۹ شابک دوره: ۹۷۸-۶۰۰-۵۰۷۶-۸۸-۲

طراح جلد: الهام محمدپور طراح و صفحه‌آرا: محمد احمدی

قیمت: ۶۰۰۰۰ تومان

نشانی: تهران، خیابان شریعتی، نرسیده به میدان قدس، کوچه شهید بهمن محمودی، کوچه آسکویی، کاشی ۳.

شماره‌های تماس: ۲۲۷۵۸۶۷۵، ۲۲۷۱۰۲۷۹، ۸۸۹، ۹۸۶۲، ۸۸۹، ۵۶۷۰، ۲۲۷۵۵۵۰۱ دورنگار: ۲۲۷۵۵۵۰۱

دفتر قم: ۰۲۵-۳۷۴۴۲۵۹۴ دفتر مشهد: ۰۵۱-۳۸۵۵۵۱۱۰

www.Nahjolbalaghah.ir

www.nahjpub.ir نشانی‌های اینترنتی:

حق چاپ برای انتشارات بنیاد نهج البلاغه محفوظ است.

فهرست

مقدمه دکتر قراملکی	۱۳
مقدمه مؤلف	۱۵
گفتار اول: شناخت «دشمنی» و «دشمن»	۲۳
فصل اول: دشمنی چیست؟ (الگوی مفهومی دشمنی)	۲۵
درآمد	۲۷
۱. شناخت معنای دشمنی	۲۸
۱-۱. معانی متضاد	۳۰
۱-۲. معانی متشابه و نزدیک	۳۴
۲. لوازم معنایی «دشمنی»	۳۷
۳. الگوی جامع مفهوم «دشمنی»	۳۸
فصل دوم: دشمن کیست؟	۴۱
درآمد	۴۳
۱. «دشمن کیست؟» یا «دشمن چیست؟»	۴۴
۲. قرآن و آموزه‌های دینی، بستر شناخت دشمن واقعی	۴۶
۳. «ظلم» و «باطل»: به مثابه دشمنان واقعی	۴۷
۴. «ظلم» و «امر باطل» چیست؟	۵۲
۵. آثار و لوازم دشمن‌انگاری «ظلم» و «امر باطل»	۵۴
۱-۵. جریان مستمر و دائم دشمنی	۵۴
۲-۵. انتقال دشمنی واقعی، از تن‌ها به جان‌ها و باورها	۵۵

۵۶	۳-۵. دشمنی، معنایی واقعی و نه گفتمانی.....
۵۹۰۰	گفتار دوم: اخلاق در بستر مؤلفه‌های شناختی و درونی [پیش از مواجهه با دشمن]
۶۱	فصل سوم: تفکیک «دشمن» و «معیارهای دشمنی».....
۶۳	درآمد.....
۶۴	۱. تفکیک مفهومی بین «فاعل» و «فعل»، زیربنایی برای تحلیل مسائل اخلاقی.....
۶۹	۲. مبانی امکان تفکیک بین فاعل و فعل در دشمن.....
۷۳	۳. دشواری تفکیک اخلاقی بین فاعل و فعل در دشمن.....
۷۶	۴. دشمن حق طلب، نیازمند جهاد معرفتی.....
۷۷	۵. نمونه‌هایی از تفکیک اخلاقی بین فعل و فاعل.....
۸۱	فصل چهارم: بازنمایی «دشمنی» در ذهن (مبانی نظری).....
۸۳	درآمد.....
۸۴	۱. مبدأ تصمیم‌گیری و عمل، واقعیت یا تصویری از واقعیت؟.....
۸۷	۲. تحلیل فرآیند شناخت، رویکردی روانشناختی.....
۹۴	۳. آموزه‌هایی اخلاقی در بستر مؤلفه‌های شناختی.....
۹۷	۴. «وجود دشمن» و «دشمن‌انگاری دشمن»، دو گام متصل در مسیر مبارزه.....
۹۹	فصل پنجم: «انگاره‌ها» در بستر اخلاق مواجهه با دشمن.....
۱۰۱	درآمد.....
۱۰۲	۱. آموزه‌های دینی و تحلیل نقش «انگاره» در صدور فعل.....
۱۰۶	۲. برادرانگاری مؤمنان.....
۱۱۰	۳. «شبکه‌انگاری» دوستی و دشمنی.....
۱۱۳	۱-۳. لوازم و پیامدهای شبکه‌انگاری دوستی و دشمنی.....
۱۱۳	الف) افزایش یا کاهش دوستان و دشمنان؛ پیامدی راهبردی.....
۱۱۴	ب) تعیین معیاری برای تشخیص دوستان و دشمنان؛ پیامدی روش‌شناختی.....
۱۱۵	ج) هماهنگی شناختی در روابط؛ پیامدی روانشناختی.....
۱۱۶	۴. جایگاه انگاره فرد از خویش در چگونگی مواجهه با دشمن.....
	فصل ششم: زایش و زُدایش انگاره دشمنی، در پرتو «حالات نفسانی» و
۱۱۹	«رفتارها».....
۱۲۱	درآمد.....

۱۲۲.....	۱. حالات نفسانی و عوامل درونی
۱۲۲.....	۱-۱. سوءظن
۱۲۶.....	۱-۱-۱. حُسن ظن یا سوءظن نسبت به دشمنان واقعی؟
۱۲۹.....	۱-۲. حسادت
۱۳۲.....	۱-۲-۱. حسادت، برانگیزانندهٔ تعامل‌های دشمنانه
۱۳۵.....	۱-۳. خودبرتربینی
۱۳۷.....	۱-۳-۱. خودبرتربینی در مقابل دشمن!
۱۳۹.....	۱-۴. جستجوی عیوب
۱۴۱.....	۱-۴-۱. چشم‌پوشی از عیوب، آموزه‌ای فراتر از جستجو نکردن عیوب
۱۴۳.....	۲. رفتارهای دشمنی‌زدا و دشمنی‌زا
۱۴۴.....	۲-۱. رفتارهای دشمنی‌زدا یا محبت‌زا
۱۴۸.....	۲-۲. رفتارهای دشمنی‌زا یا محبت‌زدا
۱۵۰.....	۲-۳. توصیه رفتاری جامع در دوستی و پرهیز از دشمنی
۱۵۱.....	فصل هفتم: ارزش‌شناسی اخلاقی «دشمنی»
۱۵۳.....	درآمد
۱۵۵.....	۱. رویکرد اخلاق‌شناسان مسلمان
۱۵۷.....	۱-۱. هدایت خشم و دشمنی، فراتر از کنترل خشم
۱۵۹.....	۲. ارزش‌شناسی اخلاقی دشمنی در پرتو آموزه‌های دینی
۱۶۰.....	۲-۱. ظلم به من: دشمنی به مثابه «پدیده‌ای فردی»
۱۶۵.....	۲-۲. ظلم به دیگری: دشمنی به مثابه «پدیده‌ای اجتماعی»
۱۶۶.....	۲-۲-۱. گام اول: لزوم انزجار و دشمنی قلبی
۱۶۷.....	۲-۲-۲. گام دوم: موضع‌گیری علنی و واکنش رفتاری در مقابل ظلم و امر باطل
۱۷۰.....	۲-۳. سازش و طمع، از عوامل عدم واکنش به ظلم اجتماعی
۱۷۷.....	۲-۴. مبارزه با دشمن، توصیه‌ای اخلاقی به مثابه نشانهٔ «حیات جامعه»
۱۸۱.....	۲-۵. خشم و مبارزه با دشمن، به مثابه «معنای زندگی»
۱۸۵.....	گفتار سوم: اخلاق در بستر مؤلفه‌های رفتاری و بیرونی هنگام مواجهه با دشمن
۱۸۷.....	فصل هشتم: اصول اخلاقی عام و اولیه در میدان مبارزه

مقدمه دکتر قراملکی

حیوان‌ها در زیست طبیعی خود با مشکلات فراوانی دست و پنجه نرم می‌کنند. عمده‌ترین سازوکارهای آنان در مواجهه با مشکلات، گریز و ستیز است. انتخاب بین فرار و جنگ حاصل محاسبه غریزی تفاضل نیروی خود و نیروی دشمن است. تعریف ارسطوینیان از انسان، حیوانِ ناطق، بر دو قوه شهوت و غضب در زیست حیوانی انسان‌ها را تأکید می‌کند. دشمنی ریشه در نیروی غضب دارد. انسان به سان حیوان‌ها در مقابله با این مشکلات از سازوکارهای فرار و ستیز بهره می‌برد. هر دو واکنش را واکنش هیجانی در برابر واکنش هوشمندانه می‌نامیم. انسان به سبب انسان بودن یعنی به سبب برخورداری از اختیار و خرد، فراتر از کنترل‌های غریزی واکنش هوشمندانه و مسئولیت‌پذیرانه دارد. دشمنی بین انسان‌ها و نحوه مواجهه با دشمن ریشه در زیست حیوانی دارد. اصالت بودن انسانی، دیگری را کمال به معنای مکمل خود می‌داند. کنش دشمنی کردن به تکرار تبدیل به عادت و الگوی رفتار ارتباطی می‌شود و چون با آگاهی و ممارست تکرار شود به ملکه نفسانی تبدیل می‌گردد. این ملکه نفسانی نزد اخلاق‌پژوهان فلسفی مشرب در تمدن اسلامی از رذایل قوه غضبی است.

این اثر به تحلیل چستی، چگونگی و چرایی دشمنی می‌پردازد و ریشه‌های آن را در لایه‌ای گوناگون ذهنی و نفس جستجو می‌کند. تأثیر انگاره‌های ذهنی بر دشمنی و نحوه بروز آن از مباحث مفید و جدید این اثر است. نویسنده

اندیشمندان این اثر جناب دکتر وفائیان برای تحلیل دشمنی در سنجش اخلاقی و نیز اخلاق دشمنی سراغ سخنان امام علی (ع) رفته است و با رویکرد اخلاق و حیانی پژوهش خود را به ثمر می‌رساند. از ایشان به سبب پذیرفت پیشنهاد در تحلیل کلام حضرت امیر (ع) در باب اخلاق دشمنی تشکر می‌کنم. وی در تحلیل آموزه‌های علوی از مهارت‌های تحلیل منطقی! و ژرفنگری فلسفی نیز بهره می‌برد، اما زبان نوشتار را روان و آسان‌یاب نگه می‌دارد. موضوعی از کتاب نیاز به خواندن با دقت بیشتر و احیاناً بازخوانی است. ارزیابی نگارنده این‌سطور در یک جمله این است که نویسنده محترم مواجهه متن‌پژوهانه با نهج‌البلاغه دارد و در این متن‌پژوهی به میزان قابل توجهی موفق بوده و راه جدیدی پیموده‌است. توفیق بیشتر برای نویسنده اندیشمند و کامیابی افزون‌تر برای خوانندگان گرامی را از خدای مهربان آرزو مندم.

احد فرامرز فراملکی

استاد دانشگاه تهران

و رئیس انجمن اخلاق کاربردی ایران